

Zilveren beelden voor een 'Blauw Hart'

Vissen en visstand in het IJsselmeergebied

TEKST Jaap Quak
FOTOGRAFIE Edwin Sterckel, Sportvisserij Nederland en Waterschap Noorderzijlvest

De tijd dat jaarlijks grote 'zilveren' scholen vis, vooral haring en ansjovis, de Zuiderzee optrok, ligt anno 2016 ver achter ons. De Afsluitdijk maakte daaraan een einde. Nieuwe soorten als snoekbaars, brasem en baars maakten hun opwachting in het nieuwe, zoete IJsselmeer. Vooral de aalstand floreerde decennialang in reactie op de nieuwe omstandigheden. Maar inpolderingen, bedijkingen, grote veranderingen in de waterkwaliteit en de zeer intensieve beroepsvisserij lieten en laten hun diepe sporen na.

De studie Ecosysteem IJsselmeer: nog altijd in ontwikkeling (Noordhuis, 2010) geeft een uitgebreid overzicht van de veranderingen en ontwikkelingen. De huidige visstand is niet bepaald rooskleurig, zo blijkt uit het jaarlijkse onderzoek door IMARES. De stand van de meeste vissoorten daalt trendmatig met een daar niet op afgestemde beroepsvisserij. Het huidige ecosysteem is verarmd en genivelleerd. Een goede aanwas (rekruteringsring) is voor vissen noodzakelijk om de populaties op peil te houden.

Slechte aanwas

Vrijwel alle vissoorten in het IJsselmeer laten de laatste jaren een slechte aanwas zien. De grote scholen van spiering, voorn, brasem en snoekbaars zijn verleden tijd: een vrijwel leeg 'Blauw Hart'... Hierin vinden de resterende visserijbedrijven een kwijnend bestaan met ook een dreigend roemloos einde aan eeuwen cultuurhistorie rondom de visserij. Sportvisserij hebben het IJsselmeer –in potentie het grootste viswater van West-Europa– de rug toegekeerd. Geen vis –geen vangst– geen beleving–geen belangstelling.

Beelden van vissen

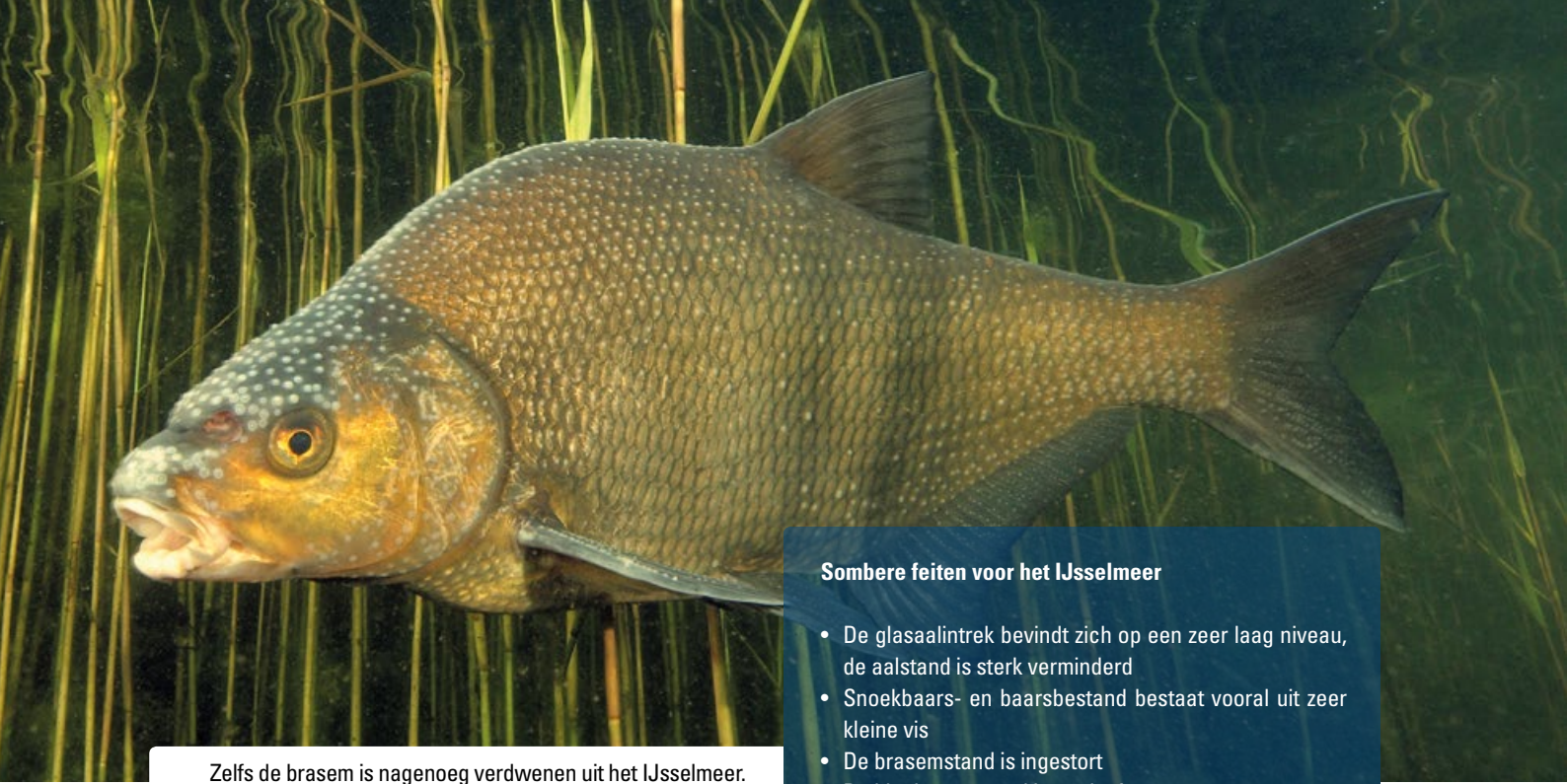
Snoekbaars, baars, brasem en voorn zijn typische zoet-watervissen. Soorten die verschillende eisen stellen aan hun leefomgeving. Zo maakt een snoekbaars nesten en zijn warme zomers noodzakelijk voor een goede jaar-klasse. De baars zet de eieren af in lange strengen, bijvoorbeeld aan takkenbossen. Brasem en blankvoorn vinden paai- en opgroeigebied in plantenrijke oeverzones. Aal, spiering en bot zijn in hun levenscyclus ook verbonden aan zout water. Aal en bot worden er geboren, spiering groeit er op. Zo vormen estuaria essentiële trekroutes voor deze soorten. De Afsluitdijk, Houtribdijk en sluizen en gemalen vormen dan ook grote barrières voor deze soorten.

Blauwe Hart en Masterplan

Gelukkig is er steeds meer bewustwording over de slechte situatie van vis en visstand in het IJsselmeer. En daarmee groeit ook het besef van de noodzaak van maatregelen. Daarvoor is een samenhangende visie –het

Voor een herstel van de visstand in het IJsselmeer is een transitie van de beroepsvisserij noodzakelijk.

Zelfs de brasem is nagenoeg verdwenen uit het IJsselmeer.

Masterplan voor visstand en visserij in het IJsselmeer door verschillende organisaties opgesteld dat bijna twee jaar geleden aan Johannes Kramer, gedeputeerde van de provincie Friesland, is aangeboden. Stichting Het Blauwe Hart en haar partners hebben voor dit masterplan constructief en breed inbreng geleverd. Het gezamenlijk streven is een (vis)rijk IJsselmeer, met goede potenties voor vis, natuur, recreatie, sportvisserij en een kleinschalige, duurzame beroepsvisserij.

Streefbeelden voor de visstand

Het masterplan verwoordt samenhangende streefbeelden voor visstand, inrichting, migratie en visserij. Naast de aanwezigheid van een groot aantal soorten, van brasem tot houting, is het van belang dat ook de populatieopbouw hiervan zo natuurlijk mogelijk wordt. Per vissoort zijn er dan voldoende grote exemplaren aanwezig. In een goed functionerend IJsselmeer worden diverse visgemeenschappen aangetroffen als een afspiegeling van gevarieerde milieumstandigheden. In ondiepe plantenrijkere oeverzones is de visstand te typeren als een snoek-blankvoorn visgemeenschap. De visstand in het onbegroeide open water kan getypeerd worden als een gecombineerde baars-blankvoorn / snoekbaars-brasem visgemeenschap. Het bestand jonge en 'rode aal' is verbeterd. De houtingstand, terug van weggeweest, is van behoorlijke omvang. En de spieringstand, met een fors aandeel grote spiering, is zodanig dat deze ook weer een substantieel deel van het menu van snoekbaars, baars en visetende vogels uitmaakt.

Inrichting, peil en habitats

Er is als streefbeeld voor de periode richting 2030 sprake van een grote variatie in vorm en inrichting van de oeverzones. Diepere gedeeltes worden afgewisseld met rietvelden, grasland en gebieden met een rijke waterplantenbegroeiing. Een zo maximaal mogelijke flexibilisering van het peilbeheer draagt bij aan de vergroting van de habitatdiversiteit en het areaal aan beschutte, ondiepe oeverzones (< 60 cm waterdiepte). Waar moge-

Sombere feiten voor het IJsselmeer

- De glasaalintrek bevindt zich op een zeer laag niveau, de aalstand is sterk verminderd
- Snoekbaars- en baarsbestand bestaat vooral uit zeer kleine vis
- De brasemstand is ingestort
- De blankvoornstand is sterk afgenomen
- De spieringpopulatie is sterk afgenomen
- Het botbestand wordt gedomineerd door kleine vissen op een constant laag niveau.

(Bron: rapporten IMARES 2016)

lijk zijn multifunctionele achteroeverprojecten gerealiseerd die bijdragen als paai- en opgroeigebieden.

Migratie

Door de Afsluitdijk moeten verbeterde intrekmogelijkheden zijn gerealiseerd voor vissoorten als bot, glasaal, spiering en driedoornige stekelbaars. De sluizen in de Houtribdijk staan vaker en langer open. De uitspoeling van vissen is aanzienlijk verminderd. Zonder grote belemmeringen kunnen vissen migreren tussen het IJsselmeer en de aangrenzende boezem/polderwateren. Gemalen zijn visvriendelijk waardoor het IJsselmeer weer een belangrijke migratieroute wordt voor uit de achterlanden uittrekkende schieraal.

Projecten

Verschillende projecten die de afgelopen jaren in het nieuws kwamen moeten een bijdrage gaan leveren aan het realiseren van deze streefbeelden. Marker Wadden, de vismigratierivier bij Kornwerderzand, visvriendelijk spui-beheer Afsluitdijk, achteroevers, geleidelijke landwaterovergangen bij dijken en flexibilisering van het peilbeheer staan veelbelovend in de steigers. De gesignaleerde armoede aan nutriënten en de sterke opmars van exoten vragen daarnaast nog wel de nodige aandacht. Het verder omvormen van de beroepsvisserij naar een beperkt aantal duurzame bedrijven is een randvoorwaarde om de verbeteropgave voor de visstand te realiseren. Een goede samenwerking tussen publieke en private partijen, een gerichte financiering, het verzilveren van kansen en een gemeenschappelijke ambitie om de streefbeelden te realiseren, zijn andere randvoorwaarden. Alleen dan kan het Blauwe Hart als een 'zilveren, visrijk meer' de komende decennia werkelijkheid worden. **V**